

det möjliggjort en fördjupad analys av kvinnornas egna upplevelser av sin situation.

Dessa invändningar avser inte att förta värdet av den här boken. Snarare är de tänkta som förslag till fortsatta studier. Direktörshustruns uppdrag i företagshistorien är tack vare Therese Nordlund Edvinssons arbete inte längre osynligt. Hennes resultat har betydelse även i ett större vetenskapligt sammanhang. Direktörshustruns villkor erbjuder nya infallsvinklar på 1900-talets samhälle och genusrelationer. Med den här studien som utgångspunkt bör vi fortsätta att utforska framförallt kontinuiteten i elitkvinnans situation – från den kompetenta adelsfrun på det tidigmoderna godset till 1900-talets självuppoffrande borgerliga kvinna i näringslivets tjänst.

Örebro universitet

MY HELLSING

Ingela Johansson, *Strejkkonsten: Röster om kulturellt och politiskt arbete under och efter gruvstrejken 1969–70* (Göteborg: Glänta 2013). 480 s.

Konstnären Ingela Johansson har skapat ett dryga 450-sidigt montage i bokform över händelserna under gruvstrejken i Svappavaara, Kiruna och Malmberget i december 1969 och januari 1970. Syftet är "ett försök att aktualisera vissa händelser kring strejken och samtidigt bevara dem i bokform" (s. 7). Genomgående görs en koppling mellan strejken som politisk företeelse och den reaktion den åstadkom. Johansson fastslår att strejken bidrog till att radikalisera kulturen i Sverige. Tesen stärker bokens relevans men är svår att belägga. Radikaliseringen var redan långt gånget när strejken inträffade.

"Den stora gruvstrejken" varade i 57 dagar och omfattade 4 800 arbetare. Strejken sågs som en vattendelare. Gruvföretaget, LKAB, ägdes nämligen av staten, varför tvekampen mellan kapital och arbete plötsligt inte framstod som lika tydlig. Motståndaren utgjordes alltså av staten och LKAB:s företagsledning – men även av facket. Det var en vild strejk. LO-anslutna arbetare som stred mot sitt eget fackförbund innebar ett avgörande slag mot samförståndspolitik. Missnöjet från arbetarnas sida hade pyrt under flera år. Driftsrationaliseringar med tidmätningar, förslag på ackordlöner samt försämrade arbetsmiljö var de faktorer som blev den tändande gnistan. Ytterst handlade strejken om människovärdet. Många ifrågasatte hur en demokrati ledd av en socialdemokratisk regering kunde behandla sina anställda på detta inhumana sätt.

Gruvarbetarna fick ett massivt stöd, inte minst från studenter och vänsterradikala kulturarbetare. Som en direkt följd av strejken slopades de för-

hatliga tidmätningarna och ackordslöneförslaget. På sikt förändrades också klimatet på arbetsmarknaden. En mängd vilda strejker präglade därefter det svenska 1970-talet. Lagar som MBL, LAS, arbetsmiljölagen och förtroendemannalagen infördes.

Ur vetenskaplig synvinkel bryter Ingela Johanssons bok med gängse normer. Boken utgörs i själva verket av ett källmaterial som i huvudsak redovisas obearbetat genom citat och referat. Här förekommer en stor mängd utdrag ur intervjuer med gruvarbetare, aktivister och kulturarbetare – då och idag. Intervjuerna varvas med utdrag ur protokoll, kulturarbetares programförklaringar, dagböcker, privata brevväxlingar, samtida tidningsartiklar samt ett fåtal historievetenskapliga översikter som berör 1960-talets politiska kultur. Mängden gjorda intervjuer är imponerande i sig. Det är emellertid också i denna icke-analyserande redovisning av källorna som problemet med *Strejkkonsten* ligger. Materialet systematiseras inte genom en aktiv historisk kontextualisering gjord av en tydlig avsändare. Detta är centralt för att vi ska kunna dra nytta av den position som ett efterhandsperspektiv ger; för att få kunskap om strejkens förutsättningar och konsekvenser.

Någon principiell utgångspunkt redovisas inte heller av författaren, trots att sympatierna uppenbart ligger på de strejkandes sida. De "röster" som titeln anspelar på är främst arbetarnas och aktivisternas. Som läsare får vi därmed en fragmentarisk redovisning av fakta som i själva verket valts utifrån en bestämd, men dold, värdegrund. I källkritiskt hänseende blir det mycket problematiskt att inte göra någon kvalitativ åtskillnad på information som hämtats från protokoll, brev, rapporter från drivna konstnärer, intervjuer gjorda i affekt i kvällstidningar med aktivister, intervjuer 40 år senare med samma aktörer, nutida vittnesseminarier, samt etablerade historikers rekonstruktion av skeendet. Vittnespsykologin lär att minnet sviker. Saker glöms bort. Saker läggs till. En resonerande värdering och motivering till urvalet av källor är helt central eftersom historien om strejken gynnar vissa aktörer på bekostnad av andra. Vi kan i efterhand självfallet sympatisera med gruvarbetarnas sak – uppenbarligen var avståndet långt mellan socialdemokratins jämlikhetsretorik och verkligheten på industrigolvet – och ändå diskutera den källkritiska problematik som föreligger. Detta gör inte författaren, vilket är en klar brist.

I flera avseenden var den stora gruvstrejken en avspegling av det sena 1960-talets radikala processer. De dominerande forskningsperspektiv som i efterhand valt att förstå dessa processer som en hegemonisk maktkamp mellan staten i samarbete med näringslivet visavi en brokig skara vänsterradikaler överensstämmer väl med hur de vänsterorienterade grupperna såg på sin egen roll och på statsmakten. Johanssons bok präglas av en sådan förståelse av 1960-talets tidsanda. En mer nyanserad forskning har istället på senare

är ifrågasatt denna förenklade berättelse om det radikala 1960-talet. Trots en innovativ form blir boken därmed mindre nyskapande innehållsligt sett.

*Strejkkonsten* ger ett intressant men splittrat intryck. Boken kan ses som ett konstprojekt snarare än en historisk studie. Vid en genomläsning uppstår frågan för vem boken egentligen är skriven. Svaret borde vara: För några fler än de som var med när det begav sig – vilket den svårligen kan sägas vara nu. Frågan är relevant för att kulturen uppenbarligen kan fylla en oerhört politiskt laddad funktion under specifika historiska omständigheter. I skrivande stund har den franska tidskriften *Charlie Hebdo* utsatts för ett brutalt attentat med dussinet döda, varav flera var ... satirtecknare. På vilket sätt kan engagemanget kring gruvstrejken 1969 lära oss någonting väsentligt om den politiska konstens möjligheter? Här lämnar *Strejkkonsten* inte några tillfredsställande svar.

*Uppsala universitet*

JOHAN BERGMAN